

MOŽNOSTI ZEMĚDĚLSKÉHO POJIŠTĚNÍ PŘI SNIŽOVÁNÍ RIZIKA V ZEMĚDĚLSKÉ PRVOVÝROBĚ

POSSIBILITIES OF AGRICULTURAL INSURANCE IN LOWERING RISK IN THE AGRICULTURE

Marie Prášilová, Rudolf Zeipelt

Anotace

Zemědělské pojištění umožňuje managementu zemědělského subjektu příznivě ovlivňovat některá přírodní a klimatická rizika spojená se zemědělskou výrobou. Příspěvek se zabývá zkoumáním vztahu vybraných ekonomických výsledků a zemědělského pojištění u prvovýrobců českých regionů. Neuspokojivou situaci v zemědělském pojištění mírně zlepšuje podpora státu realizovaná formou dotačního titulu.

Summary

Agricultural insurance makes possible for the management of the agricultural subject to favourable influence some of natural and climatic risks in the agriculture. The paper deals with investigating of the relation between economical results and agricultural insurance in the Bohemian regions. Unsatisfactory situation of the agricultural insurance is improving slowly with the assistance of State subsidies.

Klíčová slova

zemědělské pojištění, přírodní a klimatická rizika, výběrové šetření, stabilita zemědělských podniků, dotace

Key words

agricultural insurance, natural and climatic risks, sample survey, stability of farms, subsidies

Úvod

Podnikání v zemědělství je poznamenáno řadou rizik, která souvisí se specifickými rysy celého odvětví. Zemědělský manager musí zvažovat všechna rizika podnikání. Vlivem vývoje současných klimatických podmínek (globální oteplování, vliv znečištění životního prostředí na průběh počasí) stále častěji dochází k povodním, vichřicím, krupobití, déletrvajícím suchům a je proto nezbytné, aby vedoucí pracovníci přistupovali k těmto rizikům zodpovědně a rozložili je na pojišťovny. Od roku 2000 byl uveden Ministerstvem zemědělství ČR do praxe podpůrný program ke zmírnění ekonomických ztrát u taxativně uvedených nemocí a úhrada části prokazatelně vynaložených nákladů na pojištění pro případ výskytu nálezů hospodářských zvířat a od roku 2001 i na pojištění plodin pro případ živelné pohromy pěstitelům.

Cíl a metodika

Nedostatek informací o průběhu zemědělského pojištění u jednotlivých podnikatelských subjektů od soukromých pojišťoven a neochota zemědělců poskytovat

výsledky svého hospodaření vedly autory k realizaci dvou nezávislých výběrových šetření. První z nich bylo založeno na jednoduchém dotazníku s kvalitativním hodnocením využívání zemědělského pojištění zemědělci a druhé šetření vyžadovalo poskytnutí skutečných hospodářských výsledků. Toto druhé šetření se týkalo pouze fyzických osob s jednoduchým účetnictvím hospodařících převážně v řepařské a bramborářské výrobní oblasti. Obecně skupina podniků fyzických osob obhospodařuje v ČR 26,6% zemědělské půdy (údaj z roku 2001) a má významný podíl na udržování kulturní krajiny, na posilování vlastnických vztahů a na zaměstnanosti na venkově. Pro řešení byly vypočítány ukazatele propojištěnosti zemědělské výroby a jednotlivých odvětví. Zjištěný stav a jeho tendence byly shrnuty do návrhů a opatření pro snížení rizikovosti v podnikání farmářů.

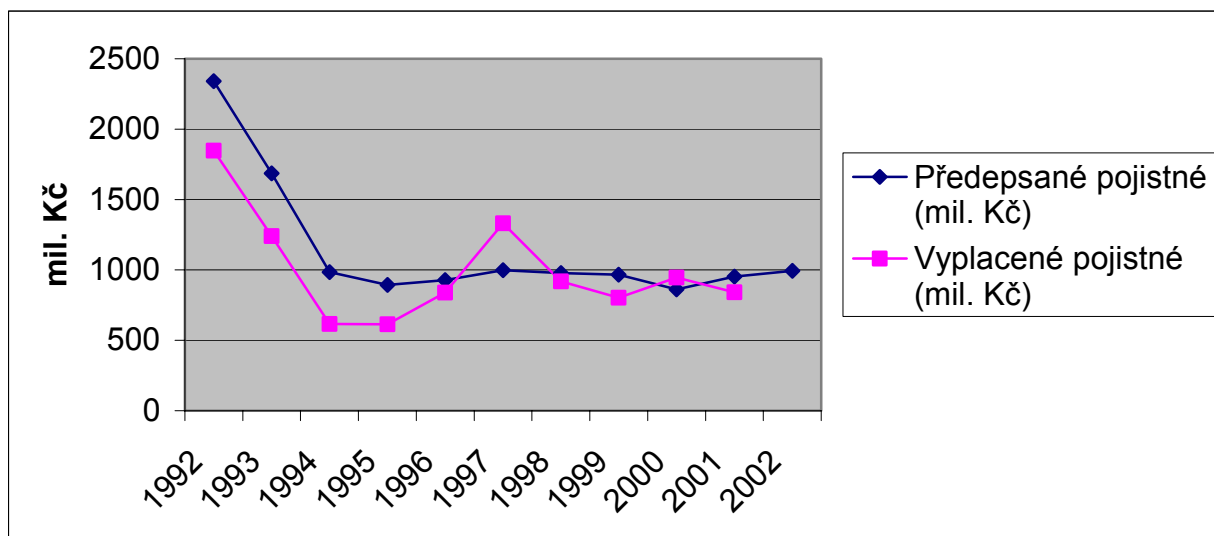
Výsledky

Významným rokem pro zemědělské pojištění se stal rok 2000. V té době se ustálil počet pojišťoven se zemědělským pojištěním (tabulka 1 a graf 1). Zemědělské subjekty hospodařící již ve standardních tržních podmínkách musely čelit řadě nahodilých přírodních a klimatických faktorů zemědělské výroby a měly možnost se svobodně rozhodnout pro finanční spoluúčast s pojišťovnou v případě krytí rizika při pěstování zemědělských plodin, chovu hospodářských zvířat a pěstování a udržování lesa. Pojištěné subjekty pak mohly poprvé využít aktivní pomoci státu pro individuálně pojištěné zemědělce pro rizika vyjmenovaných nákaz. Podpůrný program 8.D se stal významným průlomem v pohledu státu na podnikatelskou činnost v zemědělské prvovýrobě.

Tabulka 1 : Podíl jednotlivých pojišťoven se zemědělským pojištěním v letech 1999-2002

Pojišťovna	1999		2000		2001		2002	
	Předepsané pojistné v mil. Kč	% podíl na trhu	mil.Kč	%	mil.Kč	%	mil.Kč	%
KOOP	23,64	2,44	32,00	3,71	7,80	0,82	0,00	0,00
HVP	2,46	0,25	4,29	0,50	5,31	0,56	5,77	0,58
GP	13,38	1,38	13,40	1,56	21,76	2,28	31,30	3,15
ČP	837,62	86,56	716,82	83,20	770,54	80,88	789,33	79,50
ČSOBP	64,88	6,70	66,15	7,68	115,02	12,07	136,70	13,77
ČPP	1,50	0,16	0,60	0,07	0,00	0,00	0,00	0,00
PČS	24,20	2,50	28,30	3,28	32,32	3,39	29,80	3,00
Celkem	967,68	100,00	861,56	100,00	952,75	100,00	992,90	100,00

Graf 1: Vývoj předepsaného a vyplaceného pojistného zemědělského pojištění v letech 1992-2002 v mil. Kč

Zemědělské pojištění v roce 2001 bylo pozitivně ovlivněno dalším rozšířením finanční podpory státu. Na základě dotačního titulu 8 byla poskytnuta zemědělským prvovýrobcům podpora ve výši 35% uhrazených nákladů na pojistné riziko nákazy hospodářských zvířat a 10% na živelné pojištění plodin. Podpora pojištění plodin v roce 2001 byla zcela nová a pro podání žádosti nebyla rozhodující absolutní výše předepsaného pojistného (v roce 2000 stanovená na minimální částku 10 tisíc Kč).

V roce 2002 postihly Českou republiku katastrofické povodně, které způsobily škody v odhadované výši 75 miliard Kč. Pojišťovací společnosti uhradily okolo 37 mld. Kč v náhradách. Škody v zemědělské výrobě se z větší části týkaly nemovitého majetku, ale ve svém důsledku byly tyto povodně příčinou nového pohledu pojišťoven na zemědělské pojištění. Pojišťovny v záplavových oblastech již nepojišťují riziko povodně a rizika krupobití, vichřice a povodně v ostatních oblastech jsou oceněna vysokými sazbami. Pojišťovny, které pojišťují lesní a zemědělské hospodaření, si nechávají z bývalých klientů pouze ty, kteří mají pojištěn veškerý majetek (stroje, stavby, odpovědnost) a v minulých letech měli příznivý škodní průběh. Tabulka 2 ukazuje čerpání podpůrného programu Ministerstva zemědělství ČR pro podporu zemědělského pojištění v letech 2001 a 2002.

Tabulka 2 : Čerpání státní podpory na úhradu vynaložených nákladů na pojištění plodin v důsledku živelné pohromy a pojištění nález hospodářských zvířat v letech 2001 a 2002.

Ukazatel	Rok 2001	Rok 2002	2002/2001
<u>Pojištění plodin</u>	10% nákladů	10% nákladů	
• Počet žádostí	2204	2213	1,004
• Čerpáno v Kč	44170269,70	45976218	1,041
<u>Pojištění nález hospodářských zvířat</u>	35% nákladů	20,4% nákladů	
• Počet žádostí	2614	2501	0,957
• Čerpáno v Kč	78787319,30	48853726	0,620

Když si uvědomíme, že v zemědělství podniká 38420 subjektů (údaj za rok 2002), je zřejmé z tabulky 2, že propojištěnost českého zemědělství je nedostatečná. Výše čerpání dotace v jednotlivých letech závisela na disponibilních prostředcích ministerstva. Podle struktury pojištění jednotlivých plodin byla pojištěna 1/3 obilovin (cca 568000 ha), 1/2 olejnin (283000 ha), 1/4 okopanin (31000 ha), 5000 ha ploch lnu, 3300 ha ploch zeleniny, 3600 ha ploch ovoce, 2200 ha chmelnic a 12000 ha vinic. V živočišné výrobě bylo v roce 2002 pojištěno 2/3 početního stavu krav a 2/3 stavu prasnic, dále 20% ovcí a více než 500 kusů koní.

Pro získání dalších informací byl rozeslán náhodně vybraným subjektům v zemědělství (právníckým a fyzickým osobám) speciální jednoduchý dotazník s cílem pohotově zjistit vývoj, úroveň a rozsah zemědělského pojištění. Šetření proběhlo opakovaně po dobu tří let a poslední výsledky jsou za rok 2002. Do výběrového souboru bylo zahrnuto 780 respondentů, z nich pouze 113 odpovědělo. Kvalita odpovědí byla různá. Z tohoto počtu bylo 15 právníckých osob (13,27%) a 98 fyzických osob (86,73%). V případě právníckých osob byly firmy proti možným rizikům zemědělské výroby nějakým způsobem pojištěny, u fyzických osob byla propojištěnost velmi nízká. Pouze 12% fyzických osob vykázalo v roce 2002 uzavření pojištění plodin nebo zvířat. Celkově lze konstatovat, že v rostlinné výrobě byla vždy pojištěna řepka, v polovině případů i obiloviny a ve dvou případech luskoviny. Pojištění živočišné výroby bylo uzavřeno v malém rozsahu pouze na krávy a prasnice. Z odpovědí se ukázalo, že o zvýšení prostředků do pojištění uvažuje pouze 7 podniků a vždy se jednalo o plodiny. Zhruba polovina respondentů hodnotí pojištění jako nezbytné s velkým vlivem na stabilitu firmy. Výše sazeb pojištění je hodnocena převážně negativně s odůvodněním, že sazby jsou příliš drahé. Kladně jsou hodnoceny bonusy. Samotný přístup pojišťoven je charakterizován převážně jako vstřícný. Jmenovitě byla dobře hodnocena Česká pojišťovna, a.s. V některých případech respondenti uváděli, že poskytované náhrady jsou příliš nízké a především byly kritizovány průtahy s odškodněním, případně složitá administrativa při uplatňování nároků. Pojištění i nepojištění dále uváděli, že by se měla zvýšit účast státu. Někteří se domnívají, že nejvhodnější je současná pomoc státu prostřednictvím dotací na zemědělské pojištění, jiní navrhuji založit vlastní garanční pojišťovnu. Z názorů firem ve výběrovém souboru jednoznačně vyplývá, že si uvědomují význam a nezbytnost pojištění, ale že pro jeho plošné rozšíření budou nezbytné změny jak ve formě, sazbách a náhradách pojištění, tak i v lepší finanční situaci podniků a vydatnější pomoci státu.

Další šetření, které vycházelo z výkazů hospodářských výsledků fyzických osob s jednoduchým účetnictvím v letech 2000-2002, ukázalo velmi znepokojivé hodnocení. Tyto podnikatelské subjekty podceňují význam jakéhokoliv pojištění svého majetku. Přestože většina z nich hospodařila v řepařské výrobní oblasti, menší část v bramborářské oblasti, zemědělské pojištění mělo uzavřeno necelých 20% farmářů. Většina farem obhospodařuje výměru do 20 ha a tato průměrná výměra v řepařské oblasti využívána k pěstování zeleniny by měla být rentabilní. Ve výběrovém souboru byly také firmy zadlužené a u nich byla snaha minimalizovat možná rizika pěstování uzavřením pojištění u ekonomicky významných plodin. Žádný z pojištěných respondentů si nežádal o finanční dotaci státu pro své uzavřené zemědělské pojištění, i když administrativa k titulu 8 je velmi jednoduchá. Pojištění farmářů na riziko spojené s pěstováním plodin (jednalo se převážně o jarní mrazy u zeleniny a raných brambor) byli odškodněni v jednotlivých případech, v živočišné výrobě k žádné pojistné události nedošlo.

Diskuse

Zemědělství je vnímáno jako odvětví s nejvyšší mírou rizika. Nejistota, která provází zemědělskou výrobu, roste a bude se stále zvyšovat spolu s rozvojem činností souvisejících s rychle se otvírajícími novými trhy a dále pak s poznáváním potřeby environmentálních praktik. Lze říci, že čím se zemědělství stává výkonnějším, tím obsáhlejší a dokonalejší pojištný systém potřebují prvovýrobci k pokrytí škály rizik. Zemědělci by měli mít šanci udržet si svůj příjem i v období nepříznivých klimatických podmínek, při výskytu nákaz a infekcí i při nepředvídatelných živelných událostech.

Každý prvovýrobce by měl uvažovat a co nejrychleji realizovat uzavření zemědělského pojištění na obvyklá rizika v dané oblasti. Neměl by spekulovat s nevyčerpáním pojistky. Příznivý škodní průběh je předpokladem přiznání bonusů pro další období. S ohledem na zahraniční zkušenosti se dá předpokládat, že farmáři vybavení odbornými znalostmi a zkušenostmi a objektivními informacemi o dlouhodobém chování přírodních živlů a ohnisek nákaz budou možná rizika rozkládat mezi sebe a pojišťovnu. Celému procesu se snaží napomáhat stát pomocí podpůrných programů.

Závěr

Systém zemědělského pojištění plní dvě funkce. Zejména je prospěšný tím, že eliminuje rizika spojená se zemědělskou výrobou a dále zaručuje stabilní příjmy zemědělců. Tyto příjmy finančně zabezpečují zemědělské obyvatelstvo. Tím systém zemědělského pojištění umožňuje státu realizovat sociální provázanost a stabilitu v převážně zemědělských oblastech.

Na základě provedeného šetření se ukázalo, že zemědělské pojištění je jedním z nejefektivnějších způsobů řízení rizik, která s sebou nese zemědělská činnost, protože nabízí výhody ostatních finančních systémů, zejména:

- je to finanční nástroj umožňující vyplácení kompenzací k udržení příjmů a životaschopnosti zemědělce (např. kompenzace hospodářských ztrát, které umožní pokračovat ve výrobním cyklu bez nebezpečných dluhů a přerušení cyklu),
- může sloužit jako záruka při žádosti o úvěry (garantuje stabilnější roční příjem),
- umožňuje farmářům větší specializaci výroby,
- zemědělské pojištění zavádí objektivní systém kompenzací ztrát, protože pojišťovací politiky a systémy jim dávají nárok na rychlou a předem zaručenou kompenzaci ztráty od pojišťovny,
- zemědělské pojištění může pomoci podporovat cíle zemědělské politiky státu,
- čím méně bude nejistot, tím více bude stabilní produkce.

Hlavním problémem je přetrvávající nízká propojištěnost plodin a hospodářských zvířat zejména u fyzických osob podnikajících v zemědělství. Východiskem z takového situace je ještě těsnější provázanost finančních nástrojů státu se strategií pojišťoven. V této souvislosti nelze opominout nutnost vhodné propagace všech forem zemědělského pojištění, vycházející mimo jiné ze zkušeností z živelných pohrom v posledních pěti letech. Ze šetření jednoznačně vyplynulo, že fyzické osoby v řadě případů nedoceňují význam zemědělského pojištění a jeho neuzavření zdůvodňují obecnými argumenty bez hlubší znalosti problematiky. Je nutné říci, že v dnešní době Evropská unie rozhodně neusiluje o harmonizaci zemědělského pojištění a nechává to na rozhodnutí jednotlivých členských zemí. Je však bohužel jasné, že se vstupem do Evropské unie si budou muset naši zemědělci přivykat velmi tvrdým podmínkám ekonomické soutěže. To rozhodně nebude lehké, a proto jsou právě zemědělské pojištění a státní dotace potenciálními finančními zdroji pro zemědělce. Tyto nové podpory by měly

umožnit zemědělským podnikatelům provádět vlastní aktivní risk management bez nutnosti spoléhat se na státní pomoc v případě výpadků produkce. Dalším důvodem pro toto řešení je také to, že některé přímé dotace jsou neplánované, dopředu obtížně kvantifikovatelné. Právý opak představuje zemědělské pojištění.

Z těchto důvodů lze očekávat, že zemědělské pojištění se stane v blízké budoucnosti aktuálním tématem. Zřejmě bude potřeba najít vhodný systém, který by uspokojoval potřeby zemědělců a který by vycházel ze spolupráce jednotlivých pojišťoven a státu.

Seznam použité literatury

1. Hebák, P.: Pravděpodobnostní rozhodování v ekonomických situacích. VŠE, Praha 1998
2. Prášilová, M., Zeipelt, R.: Úloha zemědělského pojištění při zvyšování konkurenceschopnosti zemědělských podniků. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Agroregion 2002, České Budějovice, 2002, s 77-81
3. Zeipelt, R., Prášilová, M., Hošková, P.: Úloha zemědělského pojištění jako důležitého faktoru konkurenční výhody a podnikatelské stability. Vnitřní grant PEF ČZU, Praha, 2003
4. Materiály České asociace pojišťoven, Ministerstva zemědělství ČR

Adresa autorů

Katedra statistiky, Česká zemědělská univerzita v Praze, 165 21 Praha 6 – Suchbátka

prasilova@pef.czu.cz

zeipelt@pef.czu.cz